

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ПРИЙНЯТТЯМ ПРОПОЗИЦІЇ ЧИ ОБІЦЯНКИ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Топчій Оксана

*доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри англійської філології
та методики викладання іноземної мови
факультету іноземних мов*

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Пушкар Олег

*кандидат юридичних наук, докторант кафедри
кримінального права і процесу*

*Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна*

Необхідність розгляду даного питання в якості предмета окремого наукового дослідження обумовлено тим, що впродовж 2014-2024 рр. в Україні склались чіткі негативні тенденції, пов'язані зі станом та іншими кримінологічно значущими показниками злочинності, включаючи й сферу службової діяльності та надання послуг, які підвищують рівень криміногенності та віктимності в нашій державі в умовах перманентної війни російської федерації (рф) проти Українського народу. При цьому, однією з детермінант, яка сприяє формуванню такої кримінологічної ситуації, виступає у тому числі висока питома вага у структурі злочинності кримінальних правопорушень, пов'язаних з прийняттям пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди, які не тільки знижують авторитет і довіру населення до органів державної влади (ст. 6 Конституції України) та органів місцевого самоврядування, але й, у свою чергу, підвищують рівень потенційних і реальних загроз для об'єктів національної безпеки.

Особливо актуальна у зв'язку з цим є та проблема, що пов'язана з відсутністю у статтях Кримінального кодексу (КК) України, що стосуються досліджуваної проблематики, такої кваліфікуючої ознаки, як «прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди», яка є однією з ознак об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення.

Додатковим аргументом щодо актуальності, теоретичної та практичної значущості предмету цієї наукової статті є наступний кримінологічно значущий факт – якщо у 2013 році (останньому «довоєнному» періоді) в Україні було обліковано 563 тис. 560 кримінальних правопорушень, що у розрахунку на 10 тис. населення склало 123,7 випадки

вчинення таких суспільно небезпечних діянь, то у 2024 році їх кількість досягла 475 тис. 595 кримінальних правопорушень або 119,6 випадків на 10 тис. осіб, тобто фактично за 11-річний період воєнних дій в Україні рівень злочинності досяг базового (2013 р.) «порогу» кримінального відліку [1]. При цьому питома вага кримінальних правопорушень, що стосуються прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди, впродовж досліджуваного періоду (2014-2024 рр.) у структурі злочинності залишилась незмінною, що, у свою чергу, виступає додатковим доказом щодо необхідності доповнення ст. 368 КК такою кваліфікуючою ознакою, як «вчинення зазначених дій в умовах воєнного стану».

У науковій літературі висловлюється думка про те, що прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди може здійснюватися в будь-якій формі, включаючи конклюдентні дії, в усній чи письмовій формі, за допомогою інформаційних технологій тощо. При цьому дискусійним у науці кримінального права є питання про те, чи може вчинятися кримінальне правопорушення, передбачене ст. 368 КК, у формі бездіяльності, зокрема, чи може службова особа у формі бездіяльності прийняти пропозицію чи обіцянку неправомірної вигоди.

З цього приводу О. О. Дудоров та Я. В. Ризак слушно висловили думку про те, що бездіяльність може бути сприйнята як спосіб тиску або провокації, коли відсутність активних дій або явних погроз створює умови, за яких зацікавлена особа може сприйняти це як натяк на необхідність надання неправомірної вигоди. На їх думку (і це не викликає заперечень), це уявлення має підстави з точки зору права, оскільки така поведінка службової особи може бути визнана як приховане вимагання за умови наявності умислу [2, с. 181-183].

Більш того, згідно зі ст. 368 КК, вимагання неправомірної вигоди може включати як активні дії, так і пасивну поведінку (бездіяльність), якщо ця поведінка має характер прихованого натяку або провокації на отримання вигоди, а це важливо для кваліфікації таких дій за ознакою умисності. Саме тому у ході кримінального провадження слід довести, що службова особа усвідомлювала наслідки своєї поведінки і бажала отримати неправомірну вигоду, створюючи сприятливі для цього умови. Це відповідає принципам кримінального права, які визнають, що злочин може вчинятися не лише через дію, а й через умисну бездіяльність, якщо вона призводить до незаконного результату [2, с. 182].

У свою чергу В. М. Кабаєв, визначаючи характерні відмінності між прийняттям пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди та фактичним одержанням неправомірної вигоди, зауважив, що перша форма вчинення цього кримінального правопорушення виражається у згоді (утвердженні,

вираженні готовності) службової особи отримати неправомірну вигоду. На його переконання, фактичне отримання неправомірної вигоди, на відміну від прийняття пропозиції чи обіцянки такої вигоди, включає в себе будь-який спосіб її прийняття службовою особою, яка обіймає певне становище, як особисто, так і через посередника [3, с. 406].

Однак, на противагу такому підходу, О. Неклеса та Д. Юр'єв пропонують комплексне розуміння об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК. Науковці правильно вказують на те, що об'єктивна сторона включає не лише активні дії, такі як безпосереднє одержання неправомірної вигоди чи прийняття пропозиції, а й пасивну поведінку, наприклад, мовчазну згоду на отримання вигоди через бездіяльність. Більш того, на їх думку, це свідчить про ширший підхід до розуміння кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, оскільки навіть відсутність явних дій, але наявність згоди на пропозицію, може кваліфікуватися як злочин, позаяк законодавець таким чином не обмежується активною поведінкою, визнаючи кримінально караними й інші форми прийняття неправомірної вигоди, що узгоджується з практикою протидії корупції [4, с. 333].

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок про те, що особливістю об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК, є те, що протиправне діяння може мати дві форми вираження – активні дії (висловлення згоди на прийняття пропозиції чи обіцянки надання неправомірної вигоди або власне вчинення дій щодо одержання такої вигоди – прийняття у власність відповідного блага тощо) та пасивну бездіяльність (у формі мовчазної згоди).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013-2024 роки. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
2. Дудоров О. О., Ризак Я. В. Проблемні питання вимагання неправомірної вигоди при вчиненні підкупу службової особи юридичної особи приватного права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 180-190.
3. Кабаєв В. М. Особливості об'єктивних ознак злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 404-409.
4. Неклеса О., Юр'єв Д. Актуальна характеристика кримінального правопорушення, передбаченого статтею 368 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 330-336.